

Aristoteles

**ARISTOTELIS || ETHICORVM AD NI=||COMACHVM LI-||BER QVIN-||CTVS.|| DE
IVSTITIA ET IVRE.|| M. ANTONIO MVRETO || interprete.||**

Rostock: Lucius, Jakob d.Ä., 1570

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn879445335>

Druck Freier Zugang

B. 80

22. 11.

Co- 3388.
L. H. c. 3180.

1211

Shastr

AN

ET

G

D

M.

Mastris Bimo Megapolensium. Duci

ARISTOTELIS.

ETHICORVM AD N.

COMACHVM LI-

BER QVIN-

CTVS.

Joanni Alberto

DE IUSTITIA ET IVRE.

M. ANTONIO MVRETO

interprete.

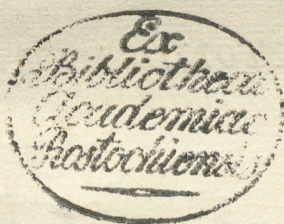
ROSTOCHII

Ex Officina Iacobi Lucij Transyluani.

Anno MD LXX.

Joan. Caseling

Joan. Caseling

IOANNES CASELIVS

AVDITORIBVS

SVIS

S. D.

Quidem vos laudo
et amo plurimum,
adolescentes opti-
mi, qui auctoritas
te atq; opera nos-
stra, & Græcum
sermonem pluris quotidie facitis, dili-
genterq; addiscitis, et optimas atq; ma-
ximas Aristotelis doctrinas singulari
studio cognoscere laboratis: has potis-
simum, quæ animos nostros à multa
labe expurgant, nosq; ad cætus morta-
lium rectè beateq; colendos quam ple-
nissime instruunt. Cum enim omnis
Philosophia admirabilis sit & diuis

A 2

na,

na, neq; eius, cui nomen dedimus, &
veluti sacramento nos obstrinximus,
vlla pars à nobis sine scelere possit ne-
gligi: tum hanc, quæ ad rerum priua-
tarum publicarumq; in vita salutem
confert maxime, cum primis, & no-
stro & patriæ nomine, tractandam
nobis esse, cum viris doctissimis, ipsoq;
parente Philosophorum Socrate sen-
tio. quin, si hanc ipsam stulte superbeq;
despiciemus; futurum est, vt vel à re-
liqua Philosophia excidamus; vel,
quantumuis profecerimus, id minime
ad societatem mortalium iuuandam
atq; ornandam; sæpe vero quoq; in per-
niciem conuertamus. Quantum autem
conferat doctrina ad indolem ingenu-
am, aut etiam mediocrem informan-
dam, neque obscurum est, & sæpenu-
mero à me apud vos disputatum: et si,
neq;

neq; enim inficiamur, primas hic par-
tes tenet educatio à puero, & ad mo-
rum bonitatem accurata adsuesfactio:
quæ tamen cum initio egent doctrina;
tum eâdem perficiuntur. Perseuerate
igitur in utroq; studio, quod ita præ-
clare inchoastis: siquidem et illud cum
necessarium est, tum iucundum. Est
enim reuera sermo ille, aurea arcula,
qua Musæ adseruant vniones suos, hoc
est sapientiam. Nos verò conatus ves-
tros, vt hætenus fecimus, adiunabi-
mus sedulo: cūque amplissimas doctri-
nas vobis explicare, sumæ laudi nobis
ducamus, nostriq; muneris hoc potis-
simum non nimis gloriose, vt arbitror,
iactemus: tum vt in altero etiam, li-
cet id paullo sit inferius, in vestram
vtilitatem atq; gratiam conemur plus-
rimum; id vero tale est, quod neq; de-

A 3 decere,

decere, neq; pudere hominem eruditissi-
mum, nedum me, qui in mediocribus
numerari cupio; debeat, aut etiam pos-
sit. Quam autem minime desiderari
diligentiam meam passus fuerim; &
ego sane scio, & vos, ad quos aliquid
inde vtilitatis redierit, recordamini.
Ceterum quod librum de Iustitia &
Iure Latine edendum curavi, & ad
hanc interpretationem disputationes
nostras instituam: id vobis non erit in-
commodum; (suo namq; loco, quod
præterea requiri à me poterat, præsta-
bo.) mihi autem commodum est; forte
etiam præter nos alijs. Et enim toti
erimus in rerum explicatione; & alij
vna vobiscum, visi enim sunt velle
aliqui, nos audient; simul vero etiam
vos intuebimini huius generis perquã
nobile exemplum. Quantum enim fie-
ri pos

ri potuit, tantum & conatus & feliciter affecutus est in interpretatione hac M. Antonius Muretus, amicus noster, vir & eloquentissimus, & maximo nobilissimarum scientiarum praesidio instructissimus. quæ res meo testimonio non eget. Testes enim sunt locupletissimæ, Venetiæ; ubi cū summa omnium admiratione bonas litteras satis diu docuit. Nunc vero etiam Roma testis est, quam hodie, & ipse & Paullus Manutius, præter cæteros viros clarissimos non postremo loco illustrant. Sed quid ago? In re videlicet quam nemo ignorat, nullo testimonio opus est. Vos valete: nostrisq̃ laboribus feliciter fruimini. Rost.

chj. Id. April. Anno

M. D. LXX.

A 4

ARI.

ARISTOTELIS ETHI-
CORVM AD NICOMA-
CHVM LIBER
QVINCTVS.

M. ANTONIO MVRETO
interprete.

DE iustitia autem & iniusti-
tia querendum est: tum cu-
iusmodi in actionibus sita
sint, tum cuiusmodi medio-
citas iustitia, & ius quarum rerum medi-
um sit. In his autem rebus exquirendis
eandem viam rationemq; teneamus, quā
in superioribus secuti sumus. Videmus igitur
omnes iustitia nomine eiusmodi quen-
dam habitum significare velle, quo homi-
nes propensi sunt ad agenda, quæ iusta
sunt, quoq; ea & agunt, et volunt. eodemq;
modo iniustitiam dicere habitum, quo res
iniustas & agunt & volunt. Quocirca
nobis quoq; principio posita sint hæc ad na-
turam viriusq; adumbrandam. neq; enim
eodem

eodem modo se res habet in scientijs facultatibusq; & in habitibus. nam facultas quidem & scientia videtur eadem contrariorum esse: at non idem habitus contrariorum. exempli causa, à bona valetudine ea tantum efficiuntur, quæ ipsi convenientia sunt, non etiam quæ contraria. Dicimus enim valenter ambulare aliquem, cum ita ambulat, ut is qui bene valet. Sæpe igitur contrarij quidem habitus ex contrario: sæpe etiam ipsorum habituum ex rebus quæ ei subiectæ sunt cognitio capitur. Nam & si bona corporis habitudo nota sit, mala quoq; nota fit: & ex bene habitis corporibus bona corporis habitudo, ex ipsaq; vicissim bene habitata corpora. Si enim bona habitudo est carnis soliditas: malam, esse carnis raritatem necesse est, & bene habitum id, quod habet vim efficiende soliditatis in carne. Consequitur autem plerumq;, si altera pluribus modis dicantur, ut & altera quoq;. Ut si iustum, etiam iniustum. Videtur autem multis modis dici iustitia & iniustitia: Sed quia pro-

A 5

pinqua

pinqua est homonymia ipsarum, later:
neg; ita, ut in ijs quae longe distant, perspi-
cua est. magna enim est formae dissimili-
tudo, ut constat $\alpha\lambda\epsilon\delta\alpha$ vocari homonymos,
& iugulum, et clauim. Sumptum igitur ac-
positum sit, quot modis dicatur iustus. Vide-
tur autem iniustus esse, & is qui legi non
paret, et is qui plus sibi sumit quam par est,
neg; conseruat aequalitatem. Vnde constat
iustum quoq; fore, tum eum qui legi obtem-
perat, tum eum qui conseruat aequalita-
tem. Quare iustum quidem est, tum id
quod lege praescribitur, tum id quod aequa-
le est: iniustum autem, tum id quod aduer-
sum legem committitur, tum quod inaequale
est. Quando igitur iniustus plurius quam
par est, auidus est: in bonis haec ipsius af-
fectio cernitur: non tamen in quibuslibet:
sed in ijs demum, in quibus prospera aduer-
saq; fortuna, quae sunt illa quidem semper
simpliciter & absolute bona: sed huic aut
illi non semper. Homines autem ea &
optant & persequuntur at non ita oportet,
sed optare quidem, ut ea quae simpliciter
bona

bona sunt, sibi quoque bona sint. sequi autem ea, quæ sibi bona sunt. At iniustus non semper id quod plus est sequitur, sed et id quod minus, in ijs quæ simpliciter sunt mala. Verum quoniam videtur et minus malum quodammodo bonum esse: pluris autem cupiditatem in bono dicimus: propterea videtur tamen quoque pluris cupidus esse. est autem iniquus (hoc enim complectitur, et commune est) et contra legem facit. Quando autem, qui contra legem facit, iniustus est: qui vero ei obtemperat iustus: perspicuum est, omnia legitima iusta quodammodo esse. nam et ea quæ à scientia legum ferendarum definita sunt, legitima sunt, et eorum unumquodque iustum esse dicimus. Leges autem omnibus de rebus publice loquuntur, spectantes, aut id quod communiter omnibus utile est, aut id quod optimatibus, iussu qui principatum in ciuitate obtinent, seu propter virtutem, seu quo alio tali modo. Quare uno quidem modo iusta ea dicimus, quæ ad felicitatem, eiusque partes

partes civili societati conficiendas ac con-
seruandas valent. Imperat autem lex, &
ea facere, quæ sunt fortis viri, vt non dese-
rere ordinem, neq; fugere, neq; abijcere ar-
ma: & quæ temperantis, vt non facere
adulterium, neq; alienæ pudicitia illude-
re: & quæ mansueti, vt non percutere,
neq; maledicere: itidemq; in ceteris vir-
tutibus ac virtijs, illa quidem iubens, hæc
autem prohibens: recte quidem ea, quæ
recte posita est, deterius autem ea, quæ te-
mere inconsiderateq; lata. Hæc igitur in-
iustitia est illa quidem perfecta virtus, non
tamen simpliciter, sed ad alium relata.
Ideoq; sapissime iustitia virtutum pra-
stantissima videtur: ac neq; hesperus, neq;
lucifer ita admirabilis esse. Et in prouer-
bio est:

Iustitia in sese virtutē amplectitur omnē.

*Et eo maxime perfecta virtus, quo-
niam perfecta virtutis vsus est. perfe-
cta autem est, quoniam qui ea præditus
est, etiam in alium virtute uti potest, non
tantum ipse secum. Multi enim suis qui-
dam*

dem in rebus virtute uti queunt: in ijs au-
tem que ad alium pertinent, non queunt:
& propterea recte à Biante dictum vide-
tur. Magistratus virum patefaciet. nam
qui magistratum gerit, alium iam spectat,
& in vita communione versatur. Atq; ob
eam ipsam causam, iustitia, una ex vir-
tutibus alienum esse bonum videtur: quo-
niam ad alium pertinet. ea enim agit, que
alijs utilia sint, ut principi, aut communi.
Ergo pessimus quidem ille est, qui impro-
bitate & in seipsum, & in amicos: opti-
mus autem, non qui in seipsum, sed qui
erga alium virtute utitur. id enim diffi-
cile est. Hec igitur iustitia non pars vir-
tutis, sed tota virtus est: nec que ei ad-
uersatur iniustitia, pars vitiositatis, sed
tota vitiositas. Quid autem virtus, &
hec iustitia inter se differat, constat ex ijs
que diximus. est enim eadem quidem,
sed non eadem utriusq; ratio. nam que
ratione ad alium pertinet, iustitia est: qua
ralis quidem habitus est, simpliciter vir-
tus. Querimus autem eam iustitiam, que
pars

pars virtutis est, est enim quadam, ut
dicimus, itidemq; de iniustitia ea, quæ
pars est vitiositatis. Esse autem, id argu-
mento est, quod qui agit aliquid eorum,
quæ ad cætera vitia pertinent, iniuste qui-
dem ille facit, sed nihil amplius consequi-
tur. ut is qui clypeum per ignaviam abie-
cit, aut asperitate ductus est ad maledi-
cendum, aut illiberalitate, ne pecunia iu-
uaret alium, retardatus. cum autem plus
aliquid consequitur, sæpe nullo tali vitio
peccat: at ne omnibus quidem. & aliquo
tamen. vituperamus enim eum: idq; in-
iustitiæ nomine. Est igitur alia quadam
iniustitia, ut pars quadam totius: & iniu-
stum quoddam, pars illius totius iniusti,
quo, quidquid contra legem fit, contine-
tur. Præterea, si duorum unus quidem lu-
cri causa cum aliena uxore rem habeat,
et insuper aliquid mercedis accipiat aliter
autem id faciat cum sumptu ac detrimen-
to suo, ut cupiditatem expleat: hic quidem
intemperans potius, quam pluris avidus,
esse videatur: ille autem iniustus, sed non
intem-

intemperans. constat autem id ex eo euenire, quod lucrum facit. Præterea, omnia alia iniuste facta referimus semper ad aliquod vitium: ut si quis adulterium fecit, ad intemperantiam: si eum qui sibi proximus erat in acie, deseruit, ad timiditatem: si percussit, ad iram. at si lucrum fecit, ad nullum vitium, præterquam ad iniustitiam. Vnde constat, præter totam illam iniustitiam, aliã quandam esse illius partem synonymam, quoniam utriusq; definitio in eodem genere est: ambarũ enim vis est in quadam relatione ad alium. sed hæc quidẽ in honore, aut pecunijs, aut salute, aut si quo uno nomine possimus hæc omnia complecti, cernitur: & in ea voluptate, quæ capitur ex lucro: illa vero, in ijs omnibus in quibus versatur vir bonus. Non unã igitur esse iustitiam: & esse aliam quandam, præter eam, quæ tota virtus est; constat. quæ autem ea, & cuiusmodi sit, intelligendum est. Duobus modis iniustum dici ostendimus: tũ quidquid contra legem fit: tum quod ab æqualitate discedit: itemq; iustum,

inustum, & quidquid ex lege fit. & quod
equale est. Cum igitur iniustum priori illo
modo accipimus: tum ea, de qua prius di-
ctum est, iniustitia existit. Quoniam autē
ab aequalitate discedere, & contra legem
facere non est idem: sed eorum alterum
habet eam rationem, quam pars ad totum
(nam facit quidem contra legem quicumq;
ab aequalitate discedit: sed non quicumq;
contra legem facit, ab aequalitate discedit)
fit etiam, ut, iniustum, & iniustitia non
eadem sint, sed alia ab illis: sintq; hac qui-
dem, ut partes: illa vero, ut tota. Pars
enim est hac iniustitia totius iniustitia:
eodemq; modo hac iustitia illius iustitia.
Quare de ea iustitia et iniustitia, qua par-
tium rationem obtinent, iidemq; de iusto
& iniusto dicendum est. Ergo iustitia il-
la quidem, qua per totam virtutem perti-
net, & iniustitia, quarum illa omnis vir-
tutis, hac omnis vitij erga alium usus est,
omittatur. nam & quae ex eis iusta iniu-
staq; sunt, quomodo definienda sint, con-
stat. Fere enim pleraq; eorum, quae prescri-
buntur

buntur legibus, sunt ea ipsa officia, quæ ex
omni virtute ducuntur. Vnicuiq, enim
virtuti convenienter viuere iubet lex:
vnumquodq, vitium sequi vetat. Totius
autem virtutis efficientia sunt ea præcep-
ta legum, quibus disciplina ciuium ea,
quæ temp. spectat, ad eamq, dirigitur, con-
tinetur. Sed de priuata cuiusq, disciplina,
qua quis simpliciter & absolute vir bonus
est, utrum ad ciuilem facultatem, an ad
aliam quandam pertineat, posterius dispu-
tandum erit. Non enim fortassis idem est
bonum virum esse, & bonum ciuem quo-
cumq, in loco. Iustitia autem illius, quæ
virtutis est pars, & eius, quod ex ea iu-
stum dicitur, vnum quidem genus est,
quod cernitur in distribuendo honore, aut
pecunijs, alijsq, rebus quæ diuidi possunt,
inter eos qui eiusmodi reip. communione
coniuncti sunt. In ijs enim fieri potest, &
ut aliter altero plus minusq, & ut equam
vterq, partem ferat. alterum, quo negotia,
quæ intra se contrahunt homines, dirigun-
tur. Huius autem partes sunt duæ. Nam
B
eorum

eorum, quæ inter se homines contrahunt,
quædam sponte fiunt, quædã inuite. Sponte
quidem, quæ talia sunt, ut venditio, em-
ptio, mutuum, fideiussio, commodatum,
depositum, locatio, & conductio. Sponte
autem fieri dicuntur, quoniam talium ne-
gotiorum principium sponte instituitur.
Eorum autem, quæ fiunt inuite, partim
clandestina sunt, ut furtum, adulterium,
veneficium, lenocinium, serui alieni de-
ceptio, aut corruptio, per insidias allata
nex, falsum testimonium: partim violenta,
ut verbera, vincula, mors, rapina, de-
bilitatio, maledictum, contumelia. Quan-
do autem, & iniustus inæqualis est, & in-
iustum inæquale: constat esse, & medium
aliquod inæqualis. id autem est æquale.
Quacumq; enim in actione est plus et mi-
nus est, & æquale. Si igitur iniustum, inæ-
quale est: iustum æquale esse oportet. quod
& videtur omnibus, etiam si ratio, cur ita
sit, non afferatur. Cum autẽ æquale medi-
um sit, iustum quoq; medium quoddã erit.
est autem æquale, quod minimum sit, in
duobus

duobus. quare necesse est, iustum, quod &
medium, & aequale est: & ad aliquid re-
ferri, et aliquibus tale esse. Ac qua quidem
medium est, quorundam est: ea vero sunt
plus, & minus. qua autem aequale est. in
duobus cernitur: qua deniq; iustum. qui-
busdam, & ad alios relatum. Necesse igitur
est, iustum, quod minimum sit. in qua-
tuor versari. Nam & quibus iustum est,
duo sunt: et ea in quibus, duo. Eademq; erit
aequalitas. & ijs quibus, & ijs in quibus.
ut enim altera inter se affecta sunt. sic &
altera. Si enim aequales non sint. aequalia
non habebunt. immo vero, inde existunt
pugna, et expostulationes. cū aut qui aequa-
les sunt. non aequalia: aut qui non aequales.
aequalia ferunt, & ex distributione conse-
quuntur. Præterea ex eo quod pro dignita-
te sit, idem aperte colligitur. Omnes enim
fatentur in distributionibus, id quod iustū
est: pro dignitate esse oportere. Ipsam
tamen dignitatem non eadem in re omnes
collocant. Sed ij quidem, qui popularem
statum reipublica probant. in libertate:
B 2 qui

qui paucorum potentiam in diuitijs, aut
in nobilitate: qui optimatum in virtute.
est igitur iustum, analogum quiddam. ana-
logum enim non tantum proprium est nu-
meri monadici: sed omnino numeri. ana-
logia enim est aequalitas proportionum:
idq; quod minimum sit, in quatuor. ac di-
iunctam quidem in quatuor esse, manife-
sto apparet. sed & continens. vno enim ut
duobus vtitur, & bis dicit. exempli caussa
ut prima ad secundam: sic secunda ad ter-
tiam. bis igitur dicta est secunda. Itaq; si
bis ponatur secunda, quatuor erunt analo-
ga. est autem & iustum, quod minimum
sit, in quatuor: & eadem ratio. distant
enim similiter, quibus, & quae. erit igitur
ut primum extremum ad secundum, sic
tertiū ad quartum. & vicissim igitur,
ut primum ad tertium: sic secundum ad
quartum. Itaq; & totum ad totum, quod
quidem distributio copulat. ac si quidem
sic componantur, iuste copulat. copulatio
igitur primi extremi cum tertio, et secun-
di cum quarto est ius illud quod in distri-
butione

burione versatur ac medium. analogum enim medium est: ius autem analogum: Vocant autem mathematici talē analogiam geometricam. in geometrica enim evenit, ut & totum ad totum eandem rationem habeat, quā utraq; pars ad alteram. Non est autem continens hac analogia. non enim fieri hic potest, ut idem numero sit extremum, cui, & quod. Ius igitur hoc analogum est: iniustum autem, quod non est analogum. est autem alterū plus, alterum minus. quod quidem evenit etiam in rebus ipsis. Nam qui iniuriam facit, plus boni consequitur: qui accipit, minus. in malo autem contra. nam minus malum, comparatum ad maius, boni rationem obtinet. est enim minus malum magis expetendum maiori. expetendum est autem bonum, & magis, maius. Hoc igitur unum iuris genus est. Reliquum est alterum, in corrigendo situm: cui locus est in ijs, quae homines inter se, tum sponte, tum inuiti contrahunt. Huius autem iuris alia quaedam ratio est, quam superioris. Nam illud

B 3

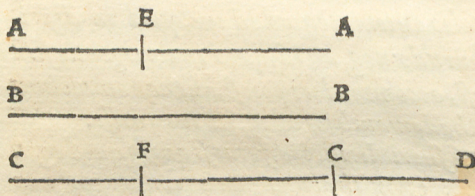
quod

quod in rerum communium distributione positum est, semper retinet eam quam diximus analogiam. Et enim, si communis pecunia distribuenda sit, eadem portio seruanda erit, quam inter se habent ea, quæ à quoque illata sunt: & iniustum illud, quod huic iuri aduersatur, est, quod non retinet proportionem. Hoc autem ius, quod in contrahendis negotijs situm est. æquale quidem est quiddam: & iniustum. inæquale. non ad illam tamen analogiam, sed ad Arithmeticam. nihil enim refert, vir bonus hominem nihili, an homo nihili virum bonum fraudauerit: neque adulterium fecerit vir bonus, an is qui nulli rei est. Sed in ipsam tantum damni differentiam intuetur lex: utiturque ijs ut aequalibus: si ille quidem iniuriam facit, hic autem iniuria afficitur: & si ille quidem læsit, hic autem læsus est. Itaque iniustum illud, cum inæquale sit, index ad æqualitatem perducere conatur. siquidem & cum hic percussus est, ille percussit, aut etiam interfecit, hic autem

rem mortuus est . diuisa est perperſio , &
actio in partes inaequales . at conatur eam
damno ad aequalitatem perducere , de lucro
detrabens . Dicitur enim proprie loquendo
etiam in eiusmodi rebus (quanquam qui-
busdam ſatis proprium ei ad eam rem
aptum nomen non videtur .) lucrum , vi in
qui percussit . & damnum , in eo qui per-
cussus est . ſed tum demum , cum dimenſa
eſt perperſio , vocatur alterum quidem
damnum , alterum autem lucrum . Itaq;
pluris & minoris aequale medium eſt . lu-
crum autem & damnum alterum plus eſt ,
alterum minus , contrarie . boni quidem
plus & mali minus , lucrum : contrarium
autem , damnum . Inter quae medium eſt
aequale , quod iuſtum eſſe dicimus . Ergo ius
quidem id quod corrigendi vim habet ,
medium eſt inter damnum et lucrum . quo-
circa cum aliqua de re ambigunt , ac con-
trouerſantur ad iudicē confugiunt . Ire au-
tem ad iudicem , eſt , ad ius ipſū ire . Iudex
enim ſi hoc nomen tueri ac ſuſtinere vult ,
eſt quaſi ius animatū . & quarunt iudicem
B 4 medium.

medium. ac vocant eos nonnulli media-
nos. ut, si medium assequantur, ius suum
assequantur. Ius igitur medium quiddam
est: si quidem & iudex. Iudex autem ex-
aquat: & ut, si linea in partes inaequales
diuisa sit, quo maior pars dimidiam supe-
rat, id aufert, & addit ad minorem par-
tem. cum autem bifariam diuisum est to-
tum, tunc aiunt se suum habere, cum
aequas partes acceperunt. aequale autem
medium est maioris & minoris ad analo-
giam arithmetica. atq; ob id ius à grecis
dicitur δίκαιος, quoniam est δίκαιον, id est
duas in partes aequales diuisum, ut si quis
dicat δίκαιος: & ab iisdem iudex vocatur
δίκαιος, quasi δίκαιος. Si enim duorum
equalium ab altero ablatum aliquid sit, &
additum ad alterum. fit ut duobus tantis
maius sit alterum, si enim detractum mo-
do esset, non autem additum. vno tantum
maius esset. medio igitur maius est, vno
& medium eo, à quo ablatum est, vno. hac
igitur nobis nota erit ad cognoscendum,
quid tum auferre oporteat ab eo, qui plus
habet,

*habet, tum addere ei, qui minus. quo enim
 quis medium superat, hoc addere oportet
 ei, qui minus habet: quo autem medium
 superatur, id auferendum à maximo. Sin-
 tres linea inter se aequales, \overline{AA} , \overline{BB} ,
 \overline{CC} . ex linea \overline{AA} detrahatur pars \overline{AE} ,
 & addatur ad \overline{CC} , sitq; \overline{CD} . Ita to-
 ta linea \overline{DCC} lineam \overline{EA} superat parte
 \overline{CD} & parte \overline{CF} . ergo & lineam \overline{BB} par-
 te \overline{CD} .*

*Tralata autem sunt hæc nomina, dam-
 num & lucrum, ex eo quod sponte contra-
 hitur. nam habere plus suo, lucrum facere
 dicitur: minus autem, quam principio,
 damno affici: ut in venditione & emptio-
 ne, alijsq; quæ per legem fieri possunt. quod*

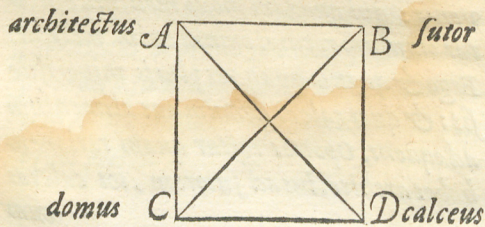
B s si neq;

si neq³ plus neq³ minus, sed ipsa ex se ipsis
effecta sint. sua se habere aiunt, ac neq³
damnum, neq³ lucrū facere. Itaq³ luci cu-
iusdam & damni, medium est ius in ijs,
qua non sponte contrahuntur: quod tantun-
dem habet uterq³ contrahentium posterius
quantum prius habuerat. Videtur autem
quibusdam ἀντιστοιχίας, id est talio, siue re-
ciproca quadam perpeſſio, ius esse simplici-
ter et absolute, ut Pythagorei dixerunt, de-
finiebant enim simpliciter ius talionem.
talio autem, neq³ ad id ius, quod in distri-
buendo neq³ ad id, quod in corrigendo sitū
est, accommodari potest, quanquam volunt
Rhadamanthios quoq³ id ius fuisse.

Tū fuerit lex recta, ferat si quisq³ quod egit.

Multis enim locis consonum non
est. Ut si quis magistratum habens, per-
cussit alium non oportet eum vicissim
percuti. & si quis magistratum percuf-
sit non percuti modo eum oportet, sed
& puniri. Præterea, multum interest id
quod sponte fit, & quod inuite, sed in com-
munitatibus rerum, utro citroq³ permutanda-

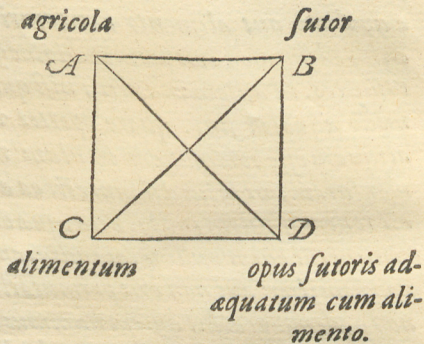
tandarum id ius, quod talio dicitur, continet societatem analogia, non autem aequalitate. Factis enim proportionibus reciprocis manet coniunctio civitatis. Aut enim querunt, quod sibi malefactum est, reponere. sin minus, servitus esse videtur: aut quod boni: sin minus, tollitur officiorum vicissitudo. officiorum autem vicissitudine fit, ut una maneant. quocirca & Gratiarum templum in propatulo statuunt, ut sit remuneratio. Id enim gratia proprium est. vicissim enim officio aliquo demereri oportet eum, qui gratificatus est. & ipsum de novo aliud gratificandi principium facere. efficit autem remunerationem analogia consentaneam coniunctio per diametrum. verbi causa sit architectus ubi A, sutor ubi B, domus ubi C, calceus ubi D.

Oportet igitur architectum à sutore
opus illius accipere, & vicissim ei suum
dare. Ergo si primum exæquata fuerint
hec ad analogiam, deinde fiat ἀντιπεπονηδός,
id est mutua acceptio, erit quod dicitur:
sin minus, non æquum est, neq; consistere
potest, nihil enim prohibet præstantius esse
vnius opus opere alterius. oportet igitur hac
exæquari. hoc autem locum habet etiam
in alijs artibus. tollantur enim funditus.
nisi & is qui facit, faciat tantum & tale.
& is qui accipit, accipiat hoc, & tantum,
& tale. non enim ex duobus medicis con-
stat societas: sed ex medico et agricola, om-
ninoq; alijs, & non equalibus. sed eos exæ-
quari oportet. quare oportet omnia, quorum
permutatio est, quodam modo comparabi-
lia esse, cuius rei causa nummus in usum
venit: qui quodam modo mensura effici-
tur omnium rerum. omnia enim metitur.
Ergo & quanto quæq; res pluris minorisue
sit: & quot calcei domum aut alimentum
adaquent. Oportet igitur quam rationem
habet architectus ad sutorem, tot calceos
cum

cum domo aut alimento comparari. nisi enim id fiat, non erit permutatio, neq; communitas. id autem non erit, nisi quodam modo aequalia sint. quare oportet unam aliquam esse communem omnium rerum mensuram, ut prius dictum est. ea autem est reuera quidem indigentia, quæ omnia continet: si enim nullius rei indigeant, aut non similiter aut non erit permutatio, aut non eadem. Successit autem nummus quasi compacto in indigentia locum: ob idq; vocatur nomisma, quod non natura, sed νόμος, id est lege, valet: & in nobis est mutare cum atq; inutilem efficere. erit autem mutua illa acceptio, cum ex æquata erunt omnia, ut quam rationem habet agricola ad sutorem, eandem habeat opus sutoris ad opus agricola. In figuram autem analogiæ ducendi sunt, cum permutaturi erunt. alioqui alterum extremum viramq; exuperantiam habebit. sed cum sua habent, sic tamen sunt æquales, & ad communitatem apti: quoniam hac æqualitas in ipsis effici potest.

agricola

*Sublata autem hac accipiendi vicissi-
tudine, tolleretur vite communio. Indi-
gentia autem contineri societatem homi-
num, ac si vnum quiddam sit, ex eo intel-
ligi potest, quod cum aut vterq, aut alter
altero non indiget, non permutant: ut cum
eius, quod quis habet, alter indiget, verbi
caussa, vini, exportandi frumenti sit po-
testas. hoc igitur exaequari oportet. In per-
mutationem autem futuram, si nunc non
indiget. fore eam, si indiguerit: nobis
quasi sponsor est nummus. Oportet enim,
hunc ferenti, licere id quod eget accipere.
Idem*

Idem autem accidit etiam nummo. neq;
enim semper tantundem valet. stabilior
tamen videtur esse. Quare oportet esse om-
nibus rebus pretia constituta. Ita enim sem-
per erit permutatio, & quæ eam consequi-
tur, communicatio. Nummus igitur sym-
metra omnia efficiens, adequat. Neq; enim
communicatio sine permutatione, neq; per-
mutatio sine æqualitate, neq; æqualitas si-
ne symmetria esse potest. Reuera igitur ea,
quæ tantopere distita sunt, symmetra fieri
non queunt. sed quantum ad usum satis
est, queunt. Vnum igitur aliquid esse oport-
et, idq; hominum instituto, unde & no-
misma vocatur. Id enim omnia efficit
symmetra, cum omnia metiatur. Sit domus
pretium quinq; minæ: lecti autem minæ
vna: lectus igitur ipsius domus quinta pars
erit. Quare constat, quot lecti domum exæ-
quent nempe quinq;. Hanc autem ante
nummi usum fuisse rationem permu-
tandi, perspicuum est. nihil interest enim,
denturne lecti quinq; pro vna domo,
an quanti sunt lecti quinque. Quid igi-
tur

tur iustum iniustumq; sit, & mutua illa
perpeſſio, quæ ἀντιπεσσοῦς dicitur, que-
madmodum ad iustum affecta sit, dictum
est. His autem definitis, constat iustam
actionem faciendæ & accipiendæ iniuria
mediam esse. alterum enim est plus habe-
re, alterum minus. Iustitia autem medio-
citas est: iniustitia autem extremorum.
Et iustitia quidem est habitus, ex quo ius-
tus dicitur propensus ad consulto agen-
dum id, quod iustum est, & ad ius tribu-
endum, tum sibi, si cum altero contrahat,
tum alteri cum altero contrahenti, non ita
ut sibi plus eius, quod expetendum est, mi-
nus autem alteri, & eius, quod noxium
est, contra, sed & sibi, & alijs id quod ad
analogiam æquum est. Contra, iniustitia
ad id quod iniustum est. Id autem est, ni-
mium & parum commodi & damni, non
servata proportione. Itaq; iniustitia est ni-
mium & parum: quia est & eius quod ni-
mium est, & eius quod parum. In sua qui-
dem causa nimium sibi tribuens eius
quod simpliciter utile est: eius quod noxi-
um

um est, parum. in aliorum autem negotio,
generaliter quidem, eodem modo: disce-
dit autem à proportionē, nunc in hanc,
nunc in illam partem. Iniuria autem
minus extremum est iniuriam accipere:
maius iniuriam facere. De iustitia igitur
& iniustitia, quæ utriusq; natura sit, itēq;
de iusto & iniusto, hoc modo à nobis uni-
uerse disputatum sit. Quando autem fieri
potest, ut quis iniustum quiddam faciat,
nequedum tamen iniustus sit, quanam
sunt illæ iniustæ actiones, quas qui susci-
pit, iam iniustus est in uno quoq; iniusti-
tiæ genere, ut fur, aut adulter, aut latro?
an sic quidem nihil intererit? * nam &
fieri potest, ut quis cum muliere aliqua
rem habeat, sciens, quanam ea sit, neq;
tamen à suscepto sic agendi consilio, sed à
libidinis motu actio illa tanquam à prin-
cipio fluxerit. Ille igitur facit quidem in-
iustum quiddam, neq; tamen iniustus est:
ut neq; fur, & si furatus est: neq; adulter,
& si adulterium fecit. eodemq; modo in
ceteris. non est autem ignorandum, totam
C hanc

hanc questionem esse de eo iure quod simpliciter ius est, id est de iure civili. id autem est inter eos, qui vita societatem iniierunt, ne quare ad viuendum necessaria egerent, liberi & aequales aut ad analogiam aut ad numerum. Itaque quibus hoc non est, eis inter se non est ius civile: sed ius quoddam, & tantum ex quadam similitudine ita vocatum. est enim ius inter eos, quos inter etiam lex. lex autem inter eos, in quibus iniustitia locus est. iudicium enim iusti & iniusti disceptatio est. In quos autem cadit iniustitia, ij etiam iniuste facere possunt. Id autem est plus sibi tribuere eorum, quae simpliciter bona sunt minus eorum, quae simpliciter mala. Quare non hominem imperare sinimus, sed rationem. quoniam sibi ipsi id facit, & efficitur tyrannus. est autem magistratus custos iuris. quod si iuris, & aequalitatis. Quoniam autem nihil ex eo videtur amplius consequi, si quidem iustus est: neque enim plus sibi tribuit eius, quod simpliciter bonum est, nisi sibi proportionem debeatur.

sur ideo alij laborat: atq; propter eam caus-
sam aiunt iustitiam alienum bonum esse:
vt & ante dictum est. Danda igitur ei
aliqua merces, ea vero honor est & decus.
Quicumq; autem ijs contenti non sunt, hi
tyranni fiunt. Ius autem domini in seruos,
& patris in liberos non idem est, atq; hac
sed simile. neq; enim proprie dicitur ini-
iustitia in ea, quæ sua cuiusq; sunt: Mancipium
autem & filius vsq; eodum adoleue-
rit, seiunctusq; sit, tanquam pars patris est.
iam nemo est qui ladere se consilio velit.
quare nullius in se ipsum iniustitia est. er-
go ne iniuria quidem, neq; ius ciuile. lege
enim constat, et in ijs est, qui eam naturam
habent, vt inter ipsos communis lex esse
possit. Eos autem esse dicebamus, quibus
est inter ipsos imperandi et parendi æqua-
litas. Quare magis cum vxore, quam cum
liberis et cum seruis, est iuris communitas.
Id enim est ius æconomicum: quod tamen
ipsum quoq; aliud est à ciuili. Ciuile autē
ius partim naturale est, partim legitimum.
Naturale quidem quod ubicumq; terra-

rum idem valet, non quod ita statutum
sit aut secus. Legitimum autem, quod à
principio quidem nihil interest, sic fiat, an
secus: ubi autem constitutum fuerit, inte-
rest. ut, mina redimi captiuos, aut capram
Ioni immolare, non oues, & quæ præterea
de singulis rebus lege sanciant. ut Brasida
sacra facere, & quacumq; populi suffra-
gijs scita sunt. Videntur autem quibus-
dam omnia talia esse. quia quod naturale
est, immobile est, et quocumq; in loco ean-
dem vim habet. ut ignis urit & hic &
apud Persas. iura autem mutari vident,
neq; tamen omnino id ita se habet: sed ali-
qua tantum ex parte. quamquam apud
deos quidem fortassis nulla ex parte ita se
habet: apud nos autem est quidem aliquid
naturale mobile, non tamen omne. sed ni-
hilo minus aliud natura valet, aliud non
natura. Quod autem eorum, quæ aliter
habere se possunt, naturale sit, quodq; non
natura sed lege & consensu hominum
valeat, etiam si utraq; pereque mutabilia
sint, constat. eademq; distinctio etiam ad
alias

alias res accommodari poterit. Natura enim dextra manus fortior est: & si euenire potest, ut omnes homines aque utraq; manu utantur. Ea autem iura quæ ex consensu, & utilitate nata sunt, similia sunt mensuris. non enim omnibus in locis æquales sunt vini frumentiq; mensuræ: sed ubi quidem emunt, maiores: ubi autem vendunt, minores. Eodem modo, quæ iura non naturalia, sed humana sunt, nō quocumq; in loco sunt eadem. quando ne reipublicæ quidem status. etsi unus tantum est omnibus in locis natura optimus. Vnumquodq; autem ius, et vnumquodq; legitimum eandem rationem habet, quam vniuersum ad singula. nam ea quidem quæ aguntur multa sunt. illorum autem vnumquodq; vnum. vniuersum enim est. Differunt autem iniuria & iniustum: iidemq; δίκαιομα, id est, iuste factum, & iustum. nam iniustum quidem est, aut natura, aut lege. id autem ipsum postquam factum est, iniuria est. prius autem quā fiat, nondum, sed iniustum. Similiter etiā δίκαιομα, sed

tamen commune nomen quo quicquid iuste factum est, vocatur potius δικαιοσύνη καὶ ἡμεῖς. δικαιοσύνη autem proprie est correctio iniuriæ. Horum autem singula quas quotq; species habeant, & cuiusmodi versentur in rebus, posterius querendum erit. Cum iusta iniustaq; sint ea quæ diximus, tum demum quis iniuste agit, & iuste, cum ea sponte facit: at cum inuitus, neq; iniuste, neq; iuste facit, nisi casu, & ex consecratione quadam. ea enim agunt, quibus, ut iusta iniustaue sint, accidit. iniuriam autem, & iuste factum id demum esse definiuimus, quod sponte fit. si enim sponte factum sit, tunc demum vituperatur, simulq; iniuria est. Quare erit quidem aliquid iniustum, neq; tamen iniuria, nisi illud quoq; adsit, ut sponte fiat. Sponte autem fieri dico, ut supra dictum est, quod quis eorum quæ in sua potestate sita sunt, agit, sciens, neq; ignorans, neq; quem, neq; quo quasi instrumento, neq; cuius rei causa: ut quem verberet, & quo, & quam ob causam. atq; eorum quodq; non ex consecra.

secutione quadam, neq; per vim. ut si quis
apprehensa alicuius manu aliū verberet,
is cuius est manus, nō agit sponte. neq; enim
in ipso situm est. Fieri autem potest, ut pa-
ter sit is qui percutitur: qui autē percutit,
sciat quidem hominem esse, aut esse ali-
quem eorum qui adsunt, sed patrem esse
nesciat. eademq; distinctio adhibita intel-
ligatur, & in fine ad quem dirigitur actio,
& in tota deniq; actione. Quod igitur
ignoratur, aut non ignoratur quidem, sed
in ipso situm non est, immo per vim fit, in-
uite fit. Multa enim eorum etiam qua na-
tura fert, scienter & agimus & patimur,
quorum nihil neq; sponte nostra, neq; nobis
inuitis fieri dicendum est: qualia sunt, se-
nescere, aut mori. Ut autem iniusta, ita
iusta quoq; multa sunt non proprie ac per
se, sed ex quadam tantum consecutione.
Nam & si quis inuitus ac metu deposi-
tum reddat, neq; iustum facere, neq; iu-
ste facere dicendus est, nisi ex euentu:
& eodem modo is qui necessitate suba-
ctus atq; inuitus depositum non reddit, ex
C 4 euentu

euentu tantum dicendus est iniuriam inferre, et iniustum facere. Eorum autē quę sponte fiunt, partim capto prius consilio facimus: partim non capto, ac capto quidem consilio ea, de quibus prius deliberauimus: non capto autem, cū deliberatio nulla antecessit. Cum igitur trium generum sint ea damna, quę in societatibus inferuntur: ea quidem, quę cū ignorantia coniuncta sunt vocamus errata: cum quis neg, scit quem, neg, quid, neg, quo instrumento, neg, cuius gratia se quid facere putabat, id euenit, sed quod non putasset. exempli causa, non ut vulneraret, sed ut pungeret, aut non illum, aut non illo modo. Cum igitur præter opinionem damnum illatum est, infortunium est: cum autem non præter opinionem quidem, sed tamen sine malitia, erratum. aberrat enim, cum in ipso est principium causse. infortunatus autem est, cum extra. Cum autem sciens quidem, sed nulla antegressa deliberatione, iniuria est. ut quacumq, per iram aliosq, omnes animi motus necessarios aut naturales eueniunt homi-

hominibus. Nam qui eis impulsus ledunt alium, ac peccant, iniuriam illi quidem faciunt: suntq; talia facta iniuria, nondum tamē propterea iniusti, neq; improbi sunt. neq; enim damnum est per improbitatem datum. Qui autem capto consilio ledit, iniustus est, & improbus. Quocirca bene, quæ per iram facta sunt, non iudicantur facta consulto. non enim prior ledit, qui per iram facit, sed qui irascendi causam dedit. Preterea vero, ne ambigitur quidem, factum sit, nec ne sit: sed an iure factum. Ira enim opinione iniustitie commouetur. Neq; in ijs quæ per iram facta sunt, in controuersiam venit, factum sit nec ne: ut in contractibus, ubi necesse est alterum improbum esse, nisi obliti id faciant: sed cum de facto inter ipsos conueniat, de iure tota contentio est. At qui consulto, & cogitato aliquid fecit, non ignorat. Quod si quis capto consilio alium ledat, iniuriam facit & qui tales iniurias facit, iniustus iam est, cum aut ab analogia discedit, aut ab aequalitate. Itidemq;

C 5

in ius

iustus est, qui capto ita agendi consilio, id
quod iustum est facit. Vt autem iustum ali-
quid facere dicatur, satis est si sponte faci-
at. Iam eorum, quæ inuite fiunt, quadam
venia digna sunt, quadam non sunt. Nam
quæcumq; non inscientes tantum, sed eti-
am per inscientiam peccant homines,
ignoscenda sunt: quæ autem non per insci-
entiam, sed inscientes quidem, per ali-
quam tamen affectionem animi neg, na-
turalem neg, humanam, ignoscenda non
sunt. Quod si satis iam distincte à nobis de
accipienda inferendaq; iniuria disputa-
tum est, dubitare possit aliquis, primum
quidem, sitne ita, vt dixit Euripides, cu-
ius illud est sane admirabile, & abhorrens
ab opinione communi:

Ne multa: mater, & sua sponte, & mea,
A me peremta est: aut sua, sed non mea.

Vtrum enim reuera fieri potest, vt
quis suapte sponte accipiat iniuriam, an
non potest? sed vt quisquis iniuriam facit.
Sponte facit, ita quicumq; accipit, inuitus
accipit? & nunquid, vt omnis iniuria
sponte,

sponte fit, ita de accipienda iniuria uni-
uerse alterutrum dicere possumus, aut om-
nem sponte accipi, aut omnem ab iniuris:
an quaedam sponte accipiuntur, quaedam
ab iniuris? eademq; dubitari possunt de
ratione obtinendi iuris sui. Nam quisq;
agit iuste, sponte agit. quare consensane-
um est, eorum qua utriq; opponuntur, si-
milem esse rationem: ut aut & sponte ac-
cipiant iniuriam homines, & sponte ius
suum obtineant, aut utrumq; iniuri. Sed
illud admirabile videri potest, si quisquis
ius suum obtinet, sponte illud obtinere di-
catur. sunt enim quibus ius suum non
sane sua sponte tribuitur. Nam id quoq;
dubium esse alicui possit, utrum quis-
quis iniusti aliquid perfert, ei fiat iniu-
ria: an ut in agendo, sic in perpetiando
quoq; se res habeat? In utroq; enim potest
aliquis ex euentu tantum quodam iusti
particeps esse, similisq; iniusti ratio est.
neq; enim idem est, iniustum aliquid fa-
cere, & iniuriam facere, neq; iniustum
aliquid perpeti, & iniuriam accipere.
idemq;

idemq³ dicendum est de ratione iuste agendi, & obtinendi ius suum. Fieri enim non potest ut quis afficiatur iniuria, nisi sit qui iniuriam faciat: neq³ ut quis ius suum obtineat, nisi sit qui iuste agat. Quod si iniuriam facere nihil aliud est, quam sponte aliquem ledere: sponte autem ledit, qui scit, & quem, & quo, & quomodo: incontinens autē sponte ipse se ledit, sequitur, ut & sponte accipiat iniuriam, & ut quis sibi ipsi iniuriam facere possit. est autem hoc quoq³ unum ex ijs quæ in quaestionem vocari solent: fieri ne possit, ut quis ipse se iniuria afficiat? præterea potest quis suapte sponte propter incontinentiam suam ab alio ladi, qui item sponte eum ladat: ut sponte iniuriam accipere posse videatur. An vero recta non est ea quam supra posuimus, definitio? sed ad illa: ledere ita, ut scias, & quem, & quo, & quomodo: addendum præterea est, prætér eius qui ladtur voluntatem? ladtur ergo aliquis, et iniustum aliquid perfert suapte sponte: sed sua sponte iniuriam accipit nemo.

nemo. nemo enim id vult, ne incontinens
quidem: sed prater voluntatē suam agit.
neq; enim vult quisquam, quod bonum
esse non censeat. at incontinens id agit,
quod agere non oportere iudicat. Qui au-
tem sua dat: ut Homerus ait Glaucum de-
disse Diomedi, aurea pro areis, quaq; cen-
tum bobus aestimarentur, pro ijs quae no-
uem: ei nulla fit iniuria. In ipseus enim
arbitrio est dare. iniuria autem affici non
in ipso est: sed esse oportet, qui iniuriam
faciat. iniuriam igitur sponte quidem non
accipi constat. Restant duo explicanda ex
ijs quae proposuimus: Vter tandem iniuri-
am faciat, isne qui prater dignitatem plus
tribuit, an qui plus habet? & possintne quis
sibimetipsi iniuriam facere? nam si illud
est, quod priore loco diximus, faciūq; iniu-
riam, non qui plus habet, sed qui tribuit:
sequitur, ut si quis sciens, & sponte, plus
alteri, quam sibi tribuat, iniuriam ipse
faciat sibi. quod quidem moderati homines
facere videntur. etenim vir bonus facile
de suo iure decedit. An ne hoc quidem
simplex

simplex est? fieri enim potest, ut alterius
boni plus consequatur, ut gloria, aut eius
quod simpliciter honestum est. Præterea
dissolvitur hoc ea, quam tradidimus, faci-
endæ iniuria definitione. nihil enim pati-
tur præter suam voluntatem. Quare iniu-
ria non afficitur propterea: sed, si forte, læ-
ditur solum. Constat autem iniuriam fieri
ab eo, qui distribuit: non semper ab eo, qui
plus habet. neq^q enim ut cuiq^q inest, quod
iniustum est: is iniuriam facit: sed in quo
inest sponte id facere: id est, unde est
actionis principium: quod quidem est in
eo, qui distribuit: non in eo, qui accipit.
Præterea, quando facere multis modis di-
citur: & quodammodo etiam inanima in-
terficiunt, & manus, & servus eius qui
mandavit: hæc iniuriam quidem non fa-
ciunt, etiam si res iniustas faciant. Præte-
rea si quis ignorans iudicavit, non facit
iniuriam, quod ad ius legitimum attinet,
neq^q iniustum iudicium est: sed tamen
quodammodo iniustum. Aliud enim est
ius legitimum, aliud primum. at si sciens
iudicatio

indicauit iniuste plus ipse quoq. consequi-
tur, dum aut amico gratificatur, aut ini-
micum ulciscitur. Vi igitur si quis partem
ferret eius quod iniuste tribuit: ita is quoq.
qui ea in iudicando secutus est, plus habet.
Nam & in illis, qui agrum adiudicaui-
t, non agrum, sed pecuniam accepit. Homi-
nes autem in sua potestate positum esse pu-
tant iniuste agere: quocirca & facile esse,
iustum esse, id autem secus est. Nam faci-
le quidem est, & in ipsis situm, cum uxore
vicini rem habere, & percutere alie-
rum, & manu pecuniam dare: sed certo
quodammodo affectos hac facere neq. fa-
cile est, neq. in ipsis situm. Eodem quoq.
modo nullam magnam sapientiam putant
esse, nosse quae iusta quaeq. iniusta sint: quia
ea de quibus loquuntur leges, intelligere
difficile non est. At ea iusta non sunt, nisi
ex consecutione: sed ita demum iusta, si
certo quodammodo fiant, et certo quodam-
modo tribuantur. Id autem operosius est,
quam quae salubria sunt, nosse. Nam illic
quoq. mel, & vinum, & elleborum, &
ustionem,

ustionem, & sectionem facile est nosse:
at nosse quomodo hac ad sanitatem ad-
hibenda sint, & cui, & quando, ita diffi-
cile est, ut medicum esse. Ob id autem
ipsum etiam iusti hominis esse existimant
nihilominus iniuste agere. quoniam nibi-
lominus, ac magis etiam, potest iustus eo-
rum unumquodq. facere. nam & rem ha-
bere cum muliere, & percutere. & vir
fortis clypeum abijcere, & in fugam ver-
sus viramlibet in partem currere. At timi-
de agere, & iniuste agere, non hac facere
est, nisi ex consecutione: sed ea facere cer-
to quodammodo affectum. Ut medicare &
sanare, non, aut secare, aut non secare, aut
medicamenta adhibere, aut non adhibere,
est, sed certo quodam modo ea facere. In
ijs autem iura locum habent, qui partici-
pes esse possunt eorum, quae simpliciter bo-
na sunt. quiq. praeterea eorum & plus &
minus, quam sat est, consequi possunt. Nam
alijs quidem nimium tribui non potest, ut
fortasse dijs: alijs autem nulla eorum par-
ticula vtilis est, ut insanabilibus, & ma-
lis:

lis: immo eis obsunt omnia. alijs autem
vsq; ad aliquem modum. idq; humanum
est. Sequitur ut de aequitate, & de aequo
bono, quam rationem aequitas ad iustiti-
am, quam equum bonum ad ius habeat,
differamus. Insipientibus enim, neq;
idem omnino neq; aliud genere videtur.
Atq; interdum quidem id, quod equum
bonum est, & eius modi hominem lauda-
mus. Itaq; Græci nomen ἐπικλῆς, quod nos
equum bonum dicimus, etiam ad alia quæ
laudant transferunt, & ἐπικλῆς vocant
quod bonum est: & nomine ἐπικλῆς ἐπὶ σφί-
gnificant aliquid melius esse. Interdum
autem rationem sequentibus mirum atq;
absurdum videtur, si equum bonum, cum
sit quiddam diuersum à iure, laudabile
est. aut enim ius bonum non est, aut ἐπικλῆς
non est bonum, si aliud est: aut si virumq;
bonum est, idem est. Hæc igitur fere sunt,
quæ de aequo bono dubitari solent. Quæ
omnia quodammodo vera dicuntur. neq;
inter se dissident. Nam & equum bonum
ita quodam iure melius est, ut ipsum
D quodq;

quoque ius sit: neque ita est iure melius, ut
sit aliud quoddam genus. Idem igitur &
ius est, & equum. Cumque ambo sint bona,
melius est equum bonum. Inde autem ori-
tur dubitatio, quod equum bonum, ius
quidem est: non tamen ius legitimum, sed
legitimi iuris correctio. Cuius rei hac
caussa est, quod lex omnis generalis est.
quibusdam autem de rebus uniuersae &
generaliter recte precipi non potest. Qui-
bus igitur in rebus generaliter loqui ne-
cesse est id autem recte fieri non potest:
accipit lex id, quod plerumque fit, non illa
quidem peccati nescia. ac nihilominus re-
cta est. culpa enim non in lege, neque in
legislatore: sed in ipsa rei natura est. Iam
enim talis est rerum agendarum materia.
Cum igitur lex quidem uniuersae loquitur
accidit autem postea aliquid praeter gene-
rale illud: tunc rectum est, qua parte praeter-
termisit aliquid legislator, atque aberrauit,
uniuersae loquutus, corrigere quod omis-
sum est: quod & legislator ipse diceret, si
praesens adesset, & si sciuisset, lege ca-
uisset.

uisset. Quare ius quidem est, & iure aliquo melius. non tamen iure simpliciter sed eo peccato, quod ex generali sermone natum est. Atq; hac est natura equi boni, correctio legis, qua parte manca est, quia generaliter loquitur. Nam hac caussa est, cur non omnia legibus comprehensa sint: quod de quibusdam lex ferri non potest. Quocirca psephismate opus est. Interminata enim rei interminata est regula: ut & adificationis Lesbia regula plumbea. nam transfertur, & inflectitur ad figuram lapidis, neq; eadem manet, quomodo & psephisma, ad ea quae aguntur. Quid igitur sit equum bonum, & quid ius, & quo iure melius, constat. Ex quo perspicuum etiam est, quis sit vir equus & bonus. qui enim talia consulto sectatur, agitq; neq; summum ius in deteriore partem persequitur: sed de suo concedit, tamen si lex à se facit, equus est: & habitus ille aquitas, quae iustitia quadam est, non alius aliquis habitus. Ecquid autem sibi metipsi aliquis iniuriam facere possit, nec ne possit, ex ijs

qua diximus, constat. Iusta enim sunt,
quæ omni virtuti convenientia legibus
constituta sunt. exempli causa, lex non
iubet quemquam sibi mortem consciscere:
quæ autem non iubet, vetat. Præterea, cum
quis cui contra legem nocet, neq; vicissim
nocet, & sponte nocet, iniuriam ei facit.
Sponte autem, qui scit, & cui, & quomo-
do. At qui se per iram interficit, sponte id
facit, contra rectam legem, quod lex non
sinit. iniuriam igitur facit. at cui? an non
sibi, sed civitati? sponte enim patitur. in-
iuria autem sponte afficitur nemo. Quare
etiam eum civitas multat: & ignominia
quedam inuritur ei, qui sibi necem consci-
vit: ut qui civitatem iniuria affecerit.
Præterea, qua ratione iniustus est is tan-
tum, qui iniuriam facit, non qui omnino
vitiosus est, fieri non potest, ut se quis in-
iuria afficiat. est enim hoc aliud ab illo
iniustitie genus: quo qui iniustus est, ita
vitiosus est, ut ignavus: non ut qui omni
vitio contaminatus est. Ne in hoc quidem
igitur genere iniuriam facit. sequeretur
enim,

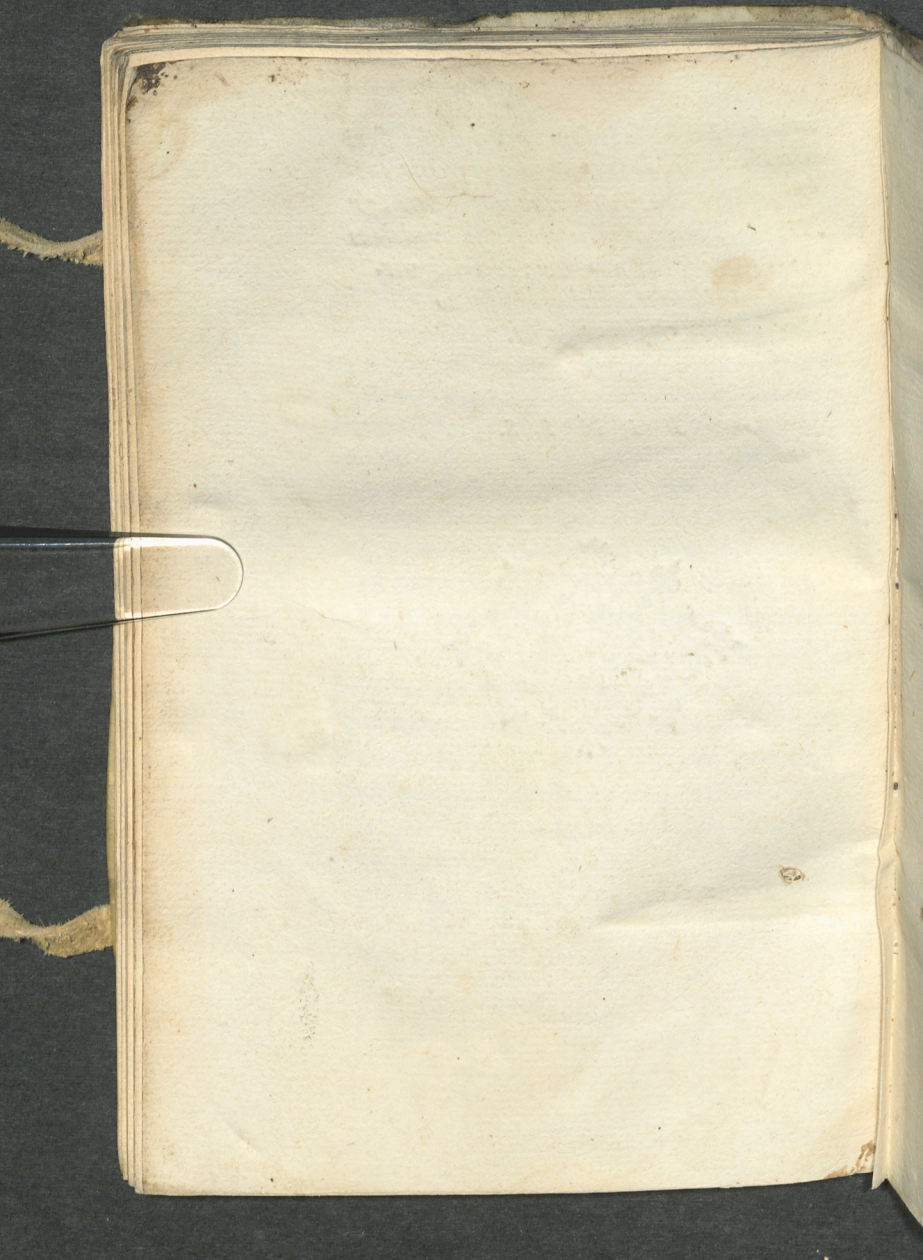
*enim, ut idem eidem simul & detrahi,
& adijci posset. quod fieri nequit. sed sem-
per in pluribus esse iustum, & iniustum
necesse est. Præterea, ut quis iniuriam fa-
cere dicatur, & sponte faciat oportet, &
capto consilio, & prior. qui enim quod sibi
factum est, idem vicissim facit, iniuri-
am facere non videtur. at qui ipse se ledit,
eadem simul & patitur & facit. Deinde
sequeretur fieri posse, ut quis suapte sponte
acciperet iniuriam. Accedit, quod nemo
iniuriam facit, quin certam aliquam in-
iuriam faciat. at nemo cum uxore sua
adulterium facit, nemo parietem suum
perfodit, nemo sua furatur. Deniq, dissol-
uitur hoc, sibi quemquam iniuriā facere,
ijs quæ iam definita & constituta sunt de
eo: possitne quis sua sponte iniuriam ac-
cipere. Constat autem, utrumq, malum
esse. & accipere iniuriam & facere. al-
terum enim est minus, alterum plus me-
dio habere: quod quidem est, ut in medi-
cina salubre in arte exercendorum corpo-
rum bene habitum. Sed tamen peius est*

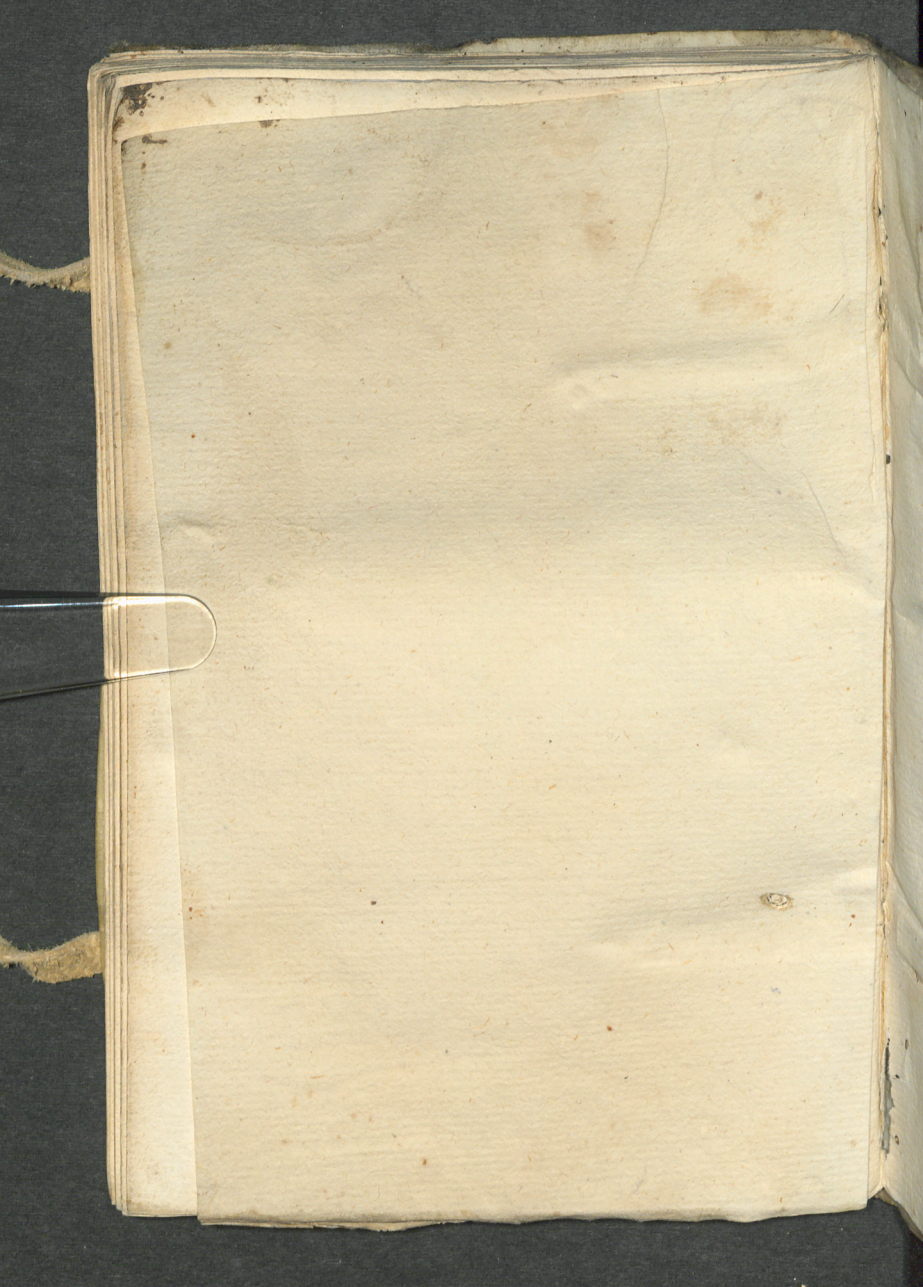
iniuriam facere. est enim cum improbitate coniunctum, & vituperandum. & aut cum improbitate absoluta, & proprie dicta, aut ei finitima. Non enim quicquid sponte fit cum iniustitia coniunctum est. at accipere iniuriam, sine improbitate & sine iniustitia est. Quare per se quidem minus malum est iniuria affici: ex consecutione autem nihil prohibet, quin sit maius malum. sed de hoc ars non laborat. quin immo lateris dolorem maiorem morbum esse dicit, pedis offensione. Etsi contra interdum euenire potest ex consecutione: si eueniat, ut is qui alicubi offendit, propterea quod ceciderit, capiatur ab hostibus & moriatur. Tralatione autem quadam & similitudine est ius quoddam non quidem alicui erga seipsum, sed partibus quibusdam ipsius inter se. neq. vero quodlibet ius: sed quale est, quo dominus in seruum, aut pater familias in familiam suam vitur. His enim rationibus distat ea pars animi, qua ratione praedita est, ab ea qua caret. qua intuentibus videtur esse aliqua iniustitia

*iniustitia erga se ipsum . quod in ijs fieri
potest, ut aliquid alienum ab appetitioni-
bus suis perferat . Ut igitur imperanti , &
parenti, sic his quoq, ius inter se quoddam
est . De iustitia igitur , ceterisq, vir-
tutibus moralibus hoc modo
explicatum sit.*

F I N I S.

enim, ut idem eidem
& adijci posset. quod
per in pluribus esse
necesse est. Pretere
cere dicatur, & spo
capto consilio, & pr
factum est, idem
am facere non vide
eadem simul & pat
sequeretur fieri poss
acciperet iniuriam.
iniuriam facit, qu
iuriam faciat. at
adulterium facit,
perfidit, nemo sua
uitur hoc, sibi quem
ijs quæ iam definita
eo: possitne quis sua
cipere. Constat aut
esse. & accipere in
terum enim est mi
dio habere: quod qu
cina salubre in art
ram bene habitum

detrahi,
sed sem
iniustum
riam fa
riet, &
quod sibi
iniuri
se ladir,
Deinde
te sponte
d nemo
iam in
ore sua
m suum
dissol
facere,
iam ac
malum
cere. al
plus me
n medi
m corpo
eius est
iniuri.

